

Van hulp bieden naar samen doen

Gelijkwaardigheid en wederkerigheid integreren in de werkwijze van Present – handreiking voor coördinatoren

Aanleiding

De Present methode is ruim 13 jaar geleden ontstaan en ondertussen is de omgeving sterk in beweging; met name voor mensen die zorg en ondersteuning nodig hebben en voor mensen die deze geven. Present past nog steeds heel goed in de veranderende tijdgeest, misschien zelfs nog wel beter omdat het vanuit de overheid sterk wordt gestimuleerd dat mensen meer gaan zorgdragen voor elkaar. Tegelijkertijd blijven we alert op ontwikkelingen in onze omgeving en proberen we daar zo goed mogelijk op in te spelen; met behoud van onze unieke werkwijze. Een van deze ontwikkelingen is de nadruk op eigen kracht en wederkerigheid. De ontwikkeling van de verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving zorgt voor een sterkere aandacht voor de zelfredzaamheid van mensen en wat zij nodig hebben om te kunnen participeren in de samenleving. Maatschappelijke organisaties maken in hun ondersteuningsaanbod een verschuiving van 'zorgen voor', waar het denken in storingen en gebreken centraal stond; naar 'zorgen dat', waar een sterke focus is op wat iemand wel kan.

De missie van Present is om een brug te slaan tussen mensen die willen helpen en mensen die daarmee geholpen kunnen worden. Dit gebeurt door het matchen van vrijwilligers en mensen met een hulpvraag. Deze brug wordt nu echter alleen gebouwd door de vrijwilligers die de hulpvraag 'overnemen'. Dit past eigenlijk bij de oude benadering van 'zorgen voor'. Dit kan anders: de vrijwilligers kunnen samen met de hulpontvanger de brug, die door stichting Present aangedragen wordt, bouwen door de hulpvrager te vragen om een steentje bij te dragen: van hulp bieden naar samen doen.

Voorwerk

Hoe kunnen we de beweging van hulp bieden naar samen doen sterker integreren in de werkwijze van Present? Binnen het Presentnetwerk is er ondertussen behoorlijk wat ervaring opgedaan op dit thema. Voortrekkers van het onderzoeken hiervan zijn Carlo de Waal (coördinator Present Amsterdam) en Ine Voorham (bestuurslid Present Haarlem). Beide hebben zij studies gedaan op gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Het onderwerp is besproken tijdens regiobijeenkomsten en op de Presentdagen. Een aantal stichtingen is aan de slag gegaan om te onderzoeken hoe zij gelijkwaardigheid en wederkerigheid kunnen integreren in de werkwijze van hun Present stichting. Deze handreiking is een uitkomst van alle inzichten, ervaringen en lessen die tot nu toe zijn opgedaan.

Maar dat is toch vanzelfsprekend?

'Dat doen we al lang!' is nog wel eens een reactie die wordt gegeven als het gaat over het stimuleren van gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Toch denken we dat het sterker kan; als we eerlijk zijn staat de praktijk van het organiseren van projecten voor groepen vrijwilligers wel eens op gespannen voet met het volwaardig betrekken van de hulpontvanger in de voorbereiding en uitvoering van het project. Met deze handreiking hopen we dat je je eigen werkpraktijk nog eens tegen het licht houdt.

Gelijkwaardigheid als voorwaarde voor wederkerigheid

In het maatschappelijk debat is er veel aandacht voor de 'tegenprestatie' als vorm van wederkerigheid. Mensen die een uitkering ontvangen wordt gevraagd iets terug te doen in de vorm van bijvoorbeeld vrijwilligerswerk. Maar er kan ook sprake zijn van sociale wederkerigheid: door de ontmoeting met iemand uit een andere leefwereld ontstaat een innerlijke verrijking en verbreding van je wereldbeeld. Dat is ook een vorm van wederkerigheid.

Present kan sterk zijn in sociale wederkerigheid en kan hiermee een tegengeluid geven in het eenzijdige maatschappelijke debat waar wederkerigheid in de vorm van fysiek iets terug doen, de boventoon voert.

Een belangrijke basis waarop wederkerigheid kan ontstaan is gelijkwaardigheid. Gelijkwaardigheid is het morele uitgangspunt dat ieder mens een persoon is met een eigen levensverhaal en identiteit. Volgens Ine Voorham hebben we al veel in huis om gelijkwaardig met elkaar om te gaan om wederkerigheid te bevorderen:

- **Hoofd:** de een heeft veel kennis door opleiding en training, de ander veel levenservaring. Erkenning dat niet alleen 'kennis' uit boeken waardevol is kan helpen de samenleving toegankelijker te maken voor mensen 'die er niet voor doorgeleerd hebben'.
- **Hart:** Ieder mens heeft een hart. En veelal een warm hart dat met passie ergens voor klopt. Stimuleren om het hart voor anderen te laten kloppen, verrijkt het eigen leven en dat van anderen.
- **Handicap:** Ieder mens heeft handicaps: kanten die minder goed zijn ontwikkeld. Deze verbergen we graag voor de buitenwereld maar we kunnen elkaar helpen door handicaps niet langer als hinderpalen te zien, maar ze te benaderen als een hefboom tot verbetering, verrijking.

Wederkerigheid lijkt dus te kunnen ontstaan als er sprake is van gelijkwaardigheid. Gelijkwaardigheid ontstaat als er sprake is van echte ontmoeting. Als Present kunnen we wederkerigheid bevorderen door te stimuleren dat er een echte ontmoeting ontstaat.

Wat levert het op?

Mensen komen tot bloei in een omgeving waar men betrokken is op elkaar en waardering krijgen. Het geeft je een gevoel dat je ertoe doet en dat je nodig bent. Door gelijkwaardige ontmoetingen te stimuleren en ruimte te bieden voor wederkerigheid kan Present groepen vrijwilligers helpen om een uitnodigende gemeenschap te zijn. De ervaring van een Present project leert mensen om op een gelijkwaardige manier de ander te betrekken en onderdeel te worden van een gemeenschap. Daarmee versterken we de rol van Present als *community developer*.

Ook in de samenwerking met hulpverleners kan het veel opleveren om meer aandacht te besteden aan wederkerigheid. Het denken in tekorten en problemen zit bij veel hulpverleners nog diep verankerd. Door met hen te bespreken welke mogelijkheden de hulpontvanger heeft om zelf een bijdrage te leveren aan de inzet van de groep vrijwilligers, stimuleren we hen ook om te denken in wat hun cliënt wel kan. Zo werkt Present mee om de zorg te veranderen.

Tips om gelijkwaardigheid en wederkerigheid te integreren in je werkpraktijk

Het integreren van gelijkwaardigheid en wederkerigheid in de praktijk van Present krijgt voor een belangrijk deel vorm in de voorbereiding en uitvoering van projecten. In een aparte handreiking voor groepenbegeleiders staan alle tips om echte ontmoeting te stimuleren zodat er wederkerigheid kan ontstaan. Als coördinator heb je een belangrijke rol om het onderwerp te agenderen in je organisatie en om het gesprek daarover op gang te brengen. Op basis van de ervaringen van de coördinatoren die hebben deelgenomen aan de intervisiegroep hebben we de volgende tips:

- **Begin bij je eigen organisatie.** Hoe gelijkwaardig gaan jullie in het team met elkaar om? Heb eens een gesprek hierover. Wat betekent het en hoe kunnen we dit versterken?

- Geef het thema een plek in je strategisch plan of jaarplan. Zo zorg je ervoor dat het ook een speerpunt blijft. Neem af en toe de tijd om met het team en bestuur ervaringen te delen. Wat werkt goed en wat minder? Wat levert het op om hier in te investeren?
- Het projectbezoek is een belangrijke stap om gelijkwaardigheid en wederkerigheid te bevorderen. Hier vindt een eerste ontmoeting plaats met een vertegenwoordiger van de vrijwilligersgroep en kan er besproken worden welke rol de hulpontvanger kan spelen in de uitvoering. Bezuinig hier dus niet op!
- Organiseer eens een teamsessie met groepenbegeleiders om dit onderwerp te bespreken. Het is een kans om de rol van groepenbegeleiders nog meer invulling te geven. Door hun begeleiding bij aanvang en na afloop van het project spelen ze een belangrijke rol in het ontstaan van een gelijkwaardige ontmoeting. Bespreek welke mogelijkheden zij zien en wat ze nodig hebben.
- Stel je doelen niet te hoog. Let op het type groep en schat in wat bij hen haalbaar is. Een voorbeeld uit de praktijk: een groep vrijwilligers van een notariskantoor hadden een houding van: 'wij regelen het wel'. Er was geen sprake van gelijkwaardigheid. Bespreek dit vooraf met groep, maar schat ook bij de groep in wat haalbaar is.
- Ook in sociale projecten kun je wederkerigheid bevorderen. Bespreek vooraf of de groep hulpontvangers waar je komt ook iets terug kunnen doen voor de vrijwilligersgroep. Bijvoorbeeld door iets lekkers te maken.
- Zorg ervoor dat je contact hebt of samenwerkt met andere organisaties die vrijwilligers inzetten. Als een hulpontvanger na afloop van het project zich ook graag wil inzetten voor een ander dan kun je hen in contact brengen met een organisatie die bij hun aanbod past. Het kan ook via Present natuurlijk.
- Zie wederkerigheid niet als tegenprestatie, maar als de ander op volle waarde schatten in zijn of haar mogelijkheden.

Een mooi voorbeeld uit de praktijk van een coördinator:

"Bij een groepje uit een kerk, wat vorige week voor de tweede keer een project heeft gedaan, merkte ik dat gelijkwaardigheid en wederkerigheid t.o.v. de hulpontvanger(s) erg moeizaam gaat. De contactpersoon van deze groep is erg resultaat en taakgericht en neemt de groep daarin mee. Het liefst heeft hij dat de hulpontvangers op afstand blijven tijdens een klus.

Ze gingen klussen bij een Syrisch gezin wat zelf graag mee wil helpen en wil leren klussen.

Toen ik dit vooraf besprak, gaf de contactpersoon aan dat ze daar geen tijd voor hadden; zij zouden zelf de klus klaren en wilden niet in de weg gelopen worden door de hulpontvangers, die nog geen Nederlands konden.

Ik heb toen met hem besproken dat contact met Nederlanders voor dit gezin heel belangrijk is en dat ze hun waardering en dank uiten door mee te helpen en door voor eten en drinken te zorgen.

Ik heb er bewust voor gekozen om dit project zelf te begeleiden om te proberen gelijkwaardigheid en wederkerigheid op gang te krijgen, mede omdat deze groep vrijwilligers gemotiveerd is en regelmatig projecten wil doen.

Tijdens het project heb ik geprobeerd het contact en samenwerking tussen vrijwilligers en hulpontvangers op gang te brengen door tijd te nemen voor kennismaking, en door te laten zien hoe je met 'handen en voeten' kunt communiceren met vluchtelingen die geen Nederlands kunnen. Vooral dit voordoen en de tijd nemen voor communicatie werkte goed.

Na afloop kreeg ik van de contactpersoon terug dat ze samen met de hulpontvangers kisten in elkaar hadden gezet. En dat ze na afloop een heerlijke Syrische lunch gegeten hebben.

Het contact was op gang gekomen en de vrijwilligers hebben ervaren hoe belangrijk het is om met de hulpontvangers samen te werken en tijd te nemen voor contact."